

Lotyniškas užrašas ant akmens seno dvaro sodybos parke. Rūkas alėjose, lengvas vėjelio dvelksmas, tylus lapų šlamesys lyg ir praskleidžia laiko šydą, kviesdamas pagalvoti apie tai, kas amžina.

Kuo buvo tie, kurių vardus atnešė iki mūsų per šimtmečius lakoniškas užrašas ant akmens? Ar tik čia, šiame parke, paliko jų gyvenimas pėdsaką?

Tekstas parengtas pagal autorės pranešimą, perskaitytą 2006 m. Rietave įvykusioje mokslinėje konferencijoje „Oginskių kultūrinės veiklos pėdsakai (...)“.

Šešiametė Mykolui Kleopui neapsakomai pasisekė: būtent tame jo gyvenimo laikotarpyje jis susitiko su nuostabiu žmogumi, neįtikėtinais įvairiais talentais apdovanita asmenybe. Šį susitikimą, kuris, mano supratimu, daug ką lėmė tiek vieno, tiek ir kito tolimesniame gyvenime, vargu ar galima pavadinti atsitiktiniu.

1772 m. Andrius Oginskis – Mykolo Kleopo Oginskio tėvas – buvo paskirtas karališkuoju Žečpospolitos ministru Austrijoje, kur jis ir nuvyko kartu su savo šeima.

„Atvykus į Vieną, pirmasis mano tėvų rūpestis, – gerokai vėliau prisiminė Mykolas Kleopas, – buvo surasti vietą mano seseriai religinėje mokykloje ir namų mokytoją man. Mano laimei, pasirinko Žaną Rolay (Jean Rolay), apie kurį aš išsamiau papasakosiu vėliau. Jis neseniai buvo baigęs mokyti jaunąjį grafa Falca, kurio išsilavinimu rūpinosi 12 metų, ir po to buvo išrinktas hercogo Leopoldo auklėtoju. Grafienė Salmur, svarbiausioji hercogienės Marianos freilina ir mano mamos giminaitė pagal Lubenskių šeimos

liniją, naudojosi didžiuoju Vienos dvaro pasitikėjimu. Ji nesunkiai pasiekė, kad ponas Ž. Rolay galėtų palikti garbingą, bet menkai apmokamą tarnybą ir pradėti dirbti mano tėvų namuose žymiai naudingesnėmis sąlygomis, kurios turėjo garantuoti jo aprūpinimą po to, kai jis baigs mano mokymą“².

Matyt, toks rūpestis mokymo kokybe buvo ne tik duoklė šeimos kilmingumui ir tuometinei madai – Žinių ir Auklėjimo kultams, kurie klestėjo Europoje Švietimo epochoje.

Apie savo tėvą Mykolas Kleopas atsimena: „tai buvo žmogus, žinomas savo sąžiningumu, labai išsilavinęs, talentingas oratorius, atsidavęs savo tėvynei, pergyveno dėl jos taip, kad jo sveikata ir nuotaika iki paskutinės jo gyvenimo dienos priklausė nuo tėvynės likimo.“³ Tokia dvasia Andrius ir Paulina Oginskiai išauklėjo ir savo sūnų.

„Man buvo ne daugiau kaip keturi ir pusė metų, – rašo Mykolas Kleopas“, kai viename gana dideliame susirinkime pas grafiene Žamoiską Podolės vaivadijoje, karalius paėmė mane ant rankų, ir, pasodinęs ant stalo, pateikė kelis klausimus iš Švento Rašto ir geografijos, į kuriuos aš atsakiau patenkinamai. Jis apkabino mane ir paklausė, ką aš darysiu, kai būsiu suaugęs. Aš atsakiau, kad norėčiau tarnauti tėvynei ir mano karaliui, bet pridėjau, kad nenoriu būti karalius, todėl, kad žmonės kalba, jog Jūs (karalius – red. p.) labai nelaimingas. Tas atsakymas taip sugraudino Stanislovą Poniatovskį, kad jo akyse pasirodė ašara.“⁴

Tokiu būdu jau vaikystėje Mykolas Kleopas jautė labai stiprius jausmus savo tėvynei, suprato, kad ir nuo jo gali priklausyti tėvynės likimas, ir norėjo jai tarnauti. Labai anksti jis pradėjo užuojausti ir kenčiančius savo tėvynainius.

„Biografijoje [...]“ jis aprašo savo paties, anuo metu šešiametį, sesers ir tėvų kelionę į Vieną. Anarchija ir pilietiniai karai griovė Žečpospolitą, jau ne už kalnų buvo Pirmasis šalies padalijimas (ši katastrofa įvyko lygiai po metų). Taip kad kelionė buvo nesaugi – konfederatų būriai ir Rusijos kariuomenė nuolat medžiojo vieni kitus – Oginskių šeimą kelionėje į Austriją lydėjo eskortas, kuriame buvo 2 tūkstančiai ulonų, jiems vadovavo karūnos generolas Branickis, vėliau prie jo prisijungė tuo metu dar pulkininko Suvorovo vadovaujamas rusų korpusas, kuriame buvo 500 žmonių.

„Tuo metu aš buvau dar tik vaikas, – rašo Mykolas Kleopas, – ir neturėjau jokio supratimo apie tai, kas vyko šalyje, bet su apmaudu sutikdavau žinias apie priimtus nuosprendžius sušaudyti konfederatus, kurių mes sutikdavome savo kelyje. Atsimenu, kad dažnai verkdavau, matydamas šiuos žmones sukaustytus grandinėmis, kai juos vesdavo pas generolą Branickį, paskui kurį mes važiuojome. Niekada negalėjau suprasti, kodėl mano tėvų tarnaitė bardavo mane už tas ašaras, sakydama, kad nereikia gailėtis tų tėvynės išdavikų, tų ramaus gyvenimo griovėjų. Aš nesuprasdavau, ką ji tuo nori pasakyti, ir verkdavau toliau... Ir dar aš klausdavau, kodėl tas žmogus, kuris atrodydavo geras ir minkšto būdo, įsakė suimnėti savo tėvynainius ir išdavė juos taip nežmoniškai.“⁵

Kaip savo knygoje pažymėjo A. Zaluskis, Andrius Oginskis buvo pažangių pažiūrų, jis „giliai suprato, kad jo laikotarpio Lenkijai reikia aukšto išsilavinimo ir protingų patriotų.“⁶

Todėl jis tikslingai siekė, kad sūnus būtų ruošiamas tam, kad suaugęs galėtų priimti svarbius ir atsakingus sprendimus, naudingai dirbtų savo šalies labui.

Mūsų požiūriu, būtent todėl jis pirmiausia kiek įmanoma daugiau dėmesio ir pastangų skyrė tam, kad būtų garantuotas kuo geresnis Mykolo Kleopo mokymas, kad jis gautų įvairiapusį išsila-

vinimą. Būtent todėl taip atsakingai jis rūpinosi ir mokytojo parinkimu savo sūnui. Šiuo požiūriu rinkdamasis jis neapsiriko.

Ir taip pagal galiojusį paprotį mažasis Mykolas buvo atskirtas nuo tėvų, su kuriais jis matydavosi tik per pietus ir kartais vakarais. Kiekvieną dieną nuo ankstyvo ryto iki vėlaus vakaro jis leisdavo Žano Rolay bendrijoje. „Savo maloniu būdu ir lengvu charakteriu jis greitai užkariavo mano pasitikėjimą ir švelnų prisirišimą“⁷, – prisimena Mykolas Kleopas.

Švietimo epochos mąstytojai tuo metu naujai vystė Renesanso epochos idėjas apie auklėjimo harmoniją, visapusišką asmenybės mokymą, apie sąlygas ir galimybes geriau ir pilniau atskleisti žmonių talentus ir sugebėjimus bei juos ugdyti. Skirtingai traktuodami žmogaus prigimties esmę ir charakterizuodami sociumo bei individo poveikį vienas kitam, J. A. Komenskis ir D. Lokas, K. A. Gelvecis, D. Didro, Ž. Ž. Ruso, I. Kantas ir daugelis kitų filosofų-švietėjų sutarė dėl vieno: praktinis Žinių pritaikymas realiame gyvenime, enciklopedinis išsilavinimas ir auklėjimas laisvės ir meilės žmoneis dvasia gali padėti išgydyti visuomenės ydas, pasiekti socialinį teisingumą ir visuotinę gerovę.

Žanas Rolay buvo talentingas pedagogas praktikas, įsisąmoninęs šias idėjas ir sugebėjęs kūrybingai jas taikyti praktikoje.

Savo „Biografijoje [...]“ M. K. Oginskis rašo: „Žanas Rolay rimtai užsiėmė mano fiziniu auklėjimu, kuriam iki to laiko nebuvo skiriama dėmesio (dėl to nesivystė mano fizinis pajėgumas, buvo mažas ūgis, silpnėję sveikata). Aš iki to laiko pagal savo amžių buvau per mažas ir pagal savo ūgį per storas. Aš buvau toks, kad visi, per pasivaikščiavimus pastebėję mane, mano asmenyje atpažindavo lenkų ministro sūnų; mano tėvas buvo pakankamai pilnas (apkūnus – red. p.)“⁸

Visų pirmiausia Žanas Rolay pakeitė savo naujojo auklėtinio mitybą ir dienos režimą, išmokė jį daugelio gimnastikos pratimų. Kasdien jie daug vaikščiodavo – apeidavo aplinkui Vienos pilies sieną. „Dėstomų dalykų įvairovė, – rašo Mykolas Kleopas, – o taip pat bendravimas su išsilavinusiais mano amžiaus vaikais įtraukdavo mane ir nenusibosdavo net ir per daug valandų besitęsiančius pasivaikščiavimus.“⁹

Aktualu pažymėti, kad šis M. K. Oginskio prisiminimų epizodas primena situaciją, kurią, žinoma, labiau groteskine forma dar XVI a., Atgimimo epochoje, aprašė Fransua Rablė (Francois Rabelais, apie 1494–1553 m.) žinomame romane „Gargantua ir Pantagruelis“. Ž. Rolay veiksmai labai panašūs į mokytojo Ponokrato, kuris taip pat labai daug dėmesio skyrė fiziniams pratimams ir savo palikuvnio lankstumui bei ištvėrmei. Ponokrato pavyzdžiu F. Rablė stengėsi parodyti humanistinės švietimo sistemos, skatinančios auklėtinų norą mokytis ir padedančios atskleisti jų įgimus sugebėjimus, pirmenybę, lyginant su scholastine sistema, kurią taikant mokiniai dažnai buvo verčiami įsisavinti visiškai nereikalingas jiems žinias (tai buvo pasiekama taikant mokymo atmintinai (zubrinimo) metodus ir kūno bausmes). Gali būti, kad būtent šis F. Rablė personažas ir buvo tapęs Ž. Rolay pavyzdžiu jo darbe.

Per pirmąsias dvi savaites Ž. Rolay palaišniui egzaminų metu išsiaiškino visus savo mokinio sugebėjimus ir jo žinių lygį.

„Aš kalbėjau prancūziškai kaip papūga, – atsimena Oginskis, – skaičiau lėtai, bet nieko nebuvau girdėjęs apie frazių sudarymą ir skaitymo raiškumo reikšmę. Aš mokėjau atmintinai apie 20 Lafonteno pasakėčių ir supratau jų moralus, todėl, kad man juos buvo pakartoję daug kartų, bet kai mano mokytojas duodavo man skaityti Lafonteno pasakėčias, kurių aš nežinodavau, aš nieko jose nesuprasdavau.“¹⁰

Be to, M. K. Oginskis rašo, kad tuo laiku jis patenkinamai kalbėdavo vokiškai ir lenkiškai. Ir, kaip mes atsimename iš ankstesnio teksto, jis turėjo kai kurių žinių iš geografijos ir Švento Rašto. Pirmuoju jo vadovėliu buvo Biblija.

Tų pačių 1772-ųjų metų pabaigoje Polina Oginskienė dėl savo sveikatos turėjo grįžti į Lenkiją. Jos sūnus Mykolas Kleopas su savo mokytoju išvyko kartu su ja. Gimtajame Guzovo dvare, kur jie apsistojo, M. K. Oginskio mokymas vyko taikant tą pačią metodiką, kaip ir iki to laiko: buvo daug pratimų, kurie stiprino berniuko sveikatą, buvo ir tie patys ilgi pasivaikščiavimai, iš kurių, pasak paties Mykolo Kleopo, jis „niekada negrįždavo negavęs ko nors naudingo savo išsilavinimui.“¹¹

„Manęs nevertė sunkiai ir nuobodžiai dirbti, – rašo jis savo „Biografijoje [...]“ – Metodika, kurią taikė mokytojas, sudarė galimybę man į mokslą žiūrėti kaip į pramogą. Jis mane mokė daugiau aiškindamas, negu versdamas skaityti, o kadangi aš visada patenkintas ir įdėmiai klausydavau, tai būdavau maloniai nustebintas, kad knygoje perskaitydavau tai, ką būdavau sužinojęs per pertraukas.“¹²

Tikėtina, kad tam, jog Ž. Rolay pasirinko būtent tokią mokymo metodiką, didžiausios įtakos turėjo Dž. Loko ir Ž. Ž. Ruso švietimo koncepcijos. Didysis XVII a. anglų filosofas ir valstybės veikėjas Dž. Lokas manė, kad viso žmogaus proto ir mus supančio pasaulio pažinimo pagrindas yra individuali žmogaus patirtis, susidedanti iš pojūčių ir refleksų. Daugelį sudėtingiausių pažinimo teorijos problemų Dž. Lokas išsprendė taip sėkmingai, kad daugelis jo epochos žmonių jį laikė labai autoritetingu žmogumi ir lygino su Aristotelium.

Fundamentalūs Dž. Loko darbai, tokie kaip „Žmogaus proto patirtis“, „Apie auklėjimą“, padarė didžiulę įtaką iškiliam prancūzų mąstytojui Ž. Ž. Ruso. Beje, Ž. Rolay ir M. K. Oginskis buvo jo amžininkai. 1762 m., 10 metų iki to laiko, kai Ž. Rolay pradėjo mokyti M. K. Oginskį, buvo išleista Ž. Ž. Ruso knyga „Emilis arba apie auklėjimą“, kurią autorius laikė geriausiu ir labiausiai svarbiu iš savo kūrinių. Įžangoje jis pažymėjo, kad būtent šis darbas jam duoda teisę būti pripažintam žmonių, nes žmonių gali išgelbėti tik auklėjimas.

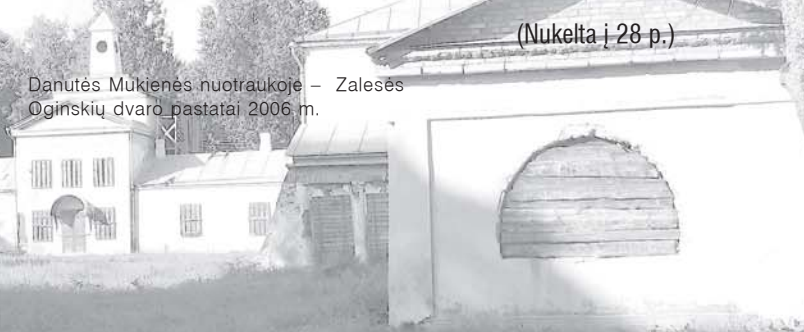
Pagrindiniu šio proceso tikslu Ž. Ž. Ruso laikė žmogaus sukūrimą, o ne valstybinės sistemos paklusnios marionetės suformavimą. Anot jo, auklėjimas buvo pilnutinės žmogaus laisvės, kuri priklauso tik nuo jo paties, vystymo menas.

Ž. Ž. Ruso auklėjimo procese vaikui skyrė centrinę vietą, bet tuo pat metu jis pasisakė prieš besąlyginį vaiko įgeidžių, kaprizų tenkinimą. Vaikas, jo požiūriu, negali būti paliktas sau pačiam, nes jei taip būtų, kiltų grėsmė jo vystymuisi. Auklėtojas turi lydėti vaiką visuose jo išmėginimuose ir pergyvenimuose, nukreipti jo formavimą, padėti jo tikrajam augimui, sukurti sąlygas jam vystytis, bet niekada neturi primesti jam savo valios. Vaikui reikalinga tam tikra aplinka, kurioje jis turi įgyti savarankiškumą ir laisvę, realizuoti įgimus geruosius pradmenis. Ž. Ž. Ruso pasisakė prieš knygų naudojimą mokant vaiką nuo 2 iki 12 metų. Anot jo, mažas vaikas turi mokytis pažinti pasaulį savo jutimaisiais organais, nes proto vystymasis, be jausminės patirties pagrindo, anot jo, neturi jokio turinio.

Ž. Ž. Ruso idėją apie tai, kaip vaikas savarankiškai turi susikrauti žinių bagažą, laikė svarbiausia kitame etape – protinio auklė-

(Nukelta į 28 p.)

Danutės Mukienės nuotraukoje – Zalesės Oginskių dvaro pastatai 2006 m.

(Atkelta iš 27 p.)

jimo, kuris, anot jo, turi būti įgyvendintas be programos, tvarkaraščio ir vadovėlių. Vaikai, anot jo, reikia sudaryti tokias sąlygas, kad jis nuolat galėtų pateikti klausimus, o auklėtojas atsakinėtų į juos. Prie naudingų mokslo sričių, su kuriomis turi susipažinti vaikas, Ž. Ž. Ruso priskyrė geografiją, chemiją, fiziką, biologiją, besivystantį vaiko domėjimąsi gamta.

Auklėtojui Ž. Ž. Ruso kėlė 3 svarbiausius uždavinius: išugdyti gerus vaiko jausmus, gerą mąstymą ir gerą valią. Visų pirma, anot jo, reikia išugdyti vaikų ir jaunuolių gerumą ir užuojautą, teigiamas emocijas, kurios susijusios su jų humanišku požiūriu į žmones. Visa tai pasiekama ne mokant dorovės normų, o bendraujant su gerais žmonėmis ir matant teigiamus pavyzdžius gyvenime.

Ž. Rolay dėka Mykolas Kleopas susipažino su ano meto pačiomis naujaisiomis, pažangiausiomis idėjomis, daugelis iš kurių ir šiandien vis dar yra aktualios. Pažiūrėkime, kaip tos idėjos buvo realizuotos praktikoje ir kokius rezultatus jos davė.

Štai vienas iš pavyzdžių, kuris labai aiškiai parodo Ž. Rolay pedagoginį meistriškumą, jo sugebėjimą panaudoti vaiko susidomėjimą formuojant vienus ar kitus jo įgūdžius, vystant jo gabumus.

Vieno pasivaikščiojimo metu Ž. Rolay pasiėmė kartu su savimi Mykolo Kleopo tėvo sudarytą Guzovo sodybos planą. Berniuką labai nustebino tai, kad ant vieno popieriaus lapo kažkokių tai mažyčių ženklų pagalba galima pavaizduoti didžiulius objektus, kuriuos jis matė apie save: medžius, takelius, pastatus. Grįžęs namo, jis tuoj pat paprašė pieštuko, norėdamas nedelsiant nupiešti savo kambario planą. Žinoma, tada jam nieko iš to sumanymo neišėjo ir dėl to mažasis Mykolas labai nusiminė. Tada mokytojas jam parodė, kaip naudotis liniuote ir kompasu, pamokė, kaip reikia išmatuoti didelius nuotolius. Vėliau Mykolas Kleopas buvo maloniai nustebintas, kai pats padarė tikslų savo kambario planėlį. Tada užsinorėjo nupiešti ir savo namo planą. Ž. Rolay „panaudodavo mano gerą valią“, – rašo M. K. Oginskis, – kad padėtų man tame darbe, kad supažindintų mane su kampu, trikampi, kvadratu, lygiagretainiu, apskritimu ir dalinimu laipsniais. Per savaitę jis mane supažindino su visais praktinės geometrijos elementais, kurie man labai patiko, taip kad aš, būdamas 14 metų ir ypač vėliau, kiek pasimokęs teorijos, susigaudžiau laukų, pievų, miškų, kurių dalį Guzovo kaimo (ten aš praleidau pirmuosius savo vaikystės metus) valdė mano tėvai, klasifikacijoje. Visi suprato, kad aš šiam darbui galiu atsidėti tik laisvomis nuo kitų darbų valandomis. Aš vasarą keldavausi ketvirtą valandą ryte ir grįždavau devintą valandą, kad užsiimčiau svarbesne veikla. Su savo geometriniais instrumentais tris ar keturis mėnesius per metus pavaikščiojęs laukų pakraščiais, aš pašvenčiau dalį rudens ir žiemos tam, kad atlikčiau plano, kurį padariau, paskaiciavimus, ir sudariau bendrąjį žemėlapi, kur piešinys buvo labai išsamus. Mano tėvų namuose augę, jų glojami, socialiai remiami du jauni, ne ką vyresni už mane žmonės – Zalinskis ir Dombrovskis – buvo vieninteliai mano pagalbininkai. Metus laiko pasimokę pas mane, jie išlaikė egzaminus ir priėmė valstybės žemių matininkų priesaiką. Man buvo malonumu juos sutikti vėliau, kai jie jau turėjo gerą reputaciją, gyveno apsirūpinę materialiai ir visa tai buvo pasiekę savo darbu.¹³

Štai tokius netikėtus ir teigiamus rezultatus davė sumaniai mokytojo palaikytas iš pirmo žvilgsnio atrodantis paprastas vaiko susižavėjimas.

Visą gyvenimą, net pačiomis sudėtingiausiomis aplinkybėmis išskirtinis Mykolo Kleopo bruožas buvo noras ką nors naujo sužinoti, išmolti. Susiformuoti šiam nuolatiniam žinių troškimui padėjo paties Ž. Rolay pavyzdys, apie kurį M. K. Oginskis taip prisimena: jis „[...] iš tiesų buvo vaikščiojanti biblioteka. Nė vienas mokymo skyrius jam nebuvo svetimas... Jo nuostabi atmintis padėdavo jam atsakyti į klausimus apie dalykus, kurie buvo ir mažiau žinomi. Jis niekada nesiekė įrodyti, kad jo pažiūros neklaidingos. Aiškindamas ką nors, jis remdavosi autorių autoritetu, kurių darbų citatas jis labai tiksliai pateikdavo. Jam buvo tas pats, ar klausimas būdavo pateikiamas iš senosios ar dabartinės istorijos, ar apie kokius nors konkrečius praeities, ar šių dienų žinomų žmonių gyvenimo faktus, iš geografijos, matematikos, mitologijos, iš klasikos autorių, prancūzų, italų, vokiečių literatūros ir netgi teologijos ir metafizikos. Paklausus ko nors, jis niekada nepasimesdavo, jo atsakymai visada būdavo aiškūs ir suprantami. Jis ne tik cituodavo autorius, bet dažnai atsimindavo ir tomą, ir puslapį, iš kurio ta citata būdavo. Tai stebindavo net tuos, kurie žinodavo, kad Ž. Rolis po užsiėmimų su manimi visą savo laisvą laiką skirdavo skaitymui ir kad jis dirbdavo iki nakties. Dalį savo uždirbtų pinigų jis skirdavo labdarai, kitus – naujoms knygoms, kurios, kaip jis manė, turėjo būti skirtos mano tolesniam mokymui ar jo bibliotekai, kurioje buvo apie trys tūkstančiai tomų, papildyti. Jis sutiko su mano tėvo pasiūlymu papildyti labai didelę ir gerai suformuotą mūsų šeimos biblioteką bei pasirūpinti ja. Ž. Rolay atlikta šių dviejų bibliotekų buvusių kūrinių klasifikacija ir pagal jo metodiką sudarytas katalogas buvo darbas, kuriuo galėjo didžiulius geriausias Europos bibliotekas.“¹⁴

Nenuostabu, kad Ž. Rolay mokinys jam jautė didžiulę pagarbą ir stengėsi būti į jį panašus.

Pastebėjęs, kad Mykolas Kleopas jo klausosi labai įdėmiai, bet labai greitai pamiršta tai, ką išgirdo, Ž. Rolay iš istorijos, geografijos ir kitų dalykų pradėjo kurti „technines eiles“. Oginskis rašo, kad net po 40 metų jis tų eilių nebuvo pamiršęs ir jos jam bet kuriuo momentu padėdavo prisiminti datas, pavardes, pavadinimus.

Tokiu būdu, jei kalbėsime dabartine terminologija, Žanas Rolay, naudodamas pažangiausias autorines metodikas, 11 metų jaunąjį kunigaikštį mokė prancūzų kalbos ir literatūros, poezijos ir iškalbos, įstatymdavystės, teisės ir žemdirbystės pagrindų, geografijos, geometrijos ir algebros, biologijos, ekonomikos, komercijos ir valstybės valdymo. Be to, Mykolas Kleopas pas vokiečių Štobę mokėsi vokiečių kalbos ir aritmetikos, pas prancūzų Šilė – šokių ir rašto, pas karališkąjį sekretorių Albertrandį – numizmatikos, pas abatą ir buvusį jėzuitą Kode – lotynų kalbos ir literatūros.

Jaunasis Oginskis labai pamėgo skaityti. „Per pusantų metų, – rašo jis, – aš perskaičiau Fedrą, Kvintą, Kurciusą, Ciceroną, Tacitą, Vergilijų, Horacijų, dalį Ovidijaus poezijos, Katulą, Tibulą, Juvenalį ir Persą. Aš lengvai ir su didžiuliu malonumu mokiausi lotynų kalbos ir klasikos autorių kūrinių, kuriuos aš labai gerai supratau; skaitymas visą gyvenimą mane ramindavo.“¹⁵

Prancūzų literatūros kurse, kurio mokėsi M. K. Oginskis, buvo Dumarsė, Kontiljė, Basė, Felono, Flešjė, Rosinio, taip pat daugybė Moljero, Detoneto, Kornelijaus komedijų, fragmentai iš Voltero ir Ruso kūrinių. Mokydamasis istorijos, jis skaitė Robertsono, Gibono, Meibli kūrinius. Stebina tas faktas, kad su tuo ir dar daugybe kitų dalykų M. K. Oginskis susipažino iki 16 metų amžiaus.

Ž. Rolay jį supažindino ir su mokslo tiriamojo darbo pagrindais: liepdavo jam daryti išrašus iš to, ką perskaitė, ir pateikti argu-

mentuotą medžiagos analizę. Visa tai jam labai pravertė vėliau savarankiškai mokantis, taip pat ir politinėje veikloje.

Būdamas 16–18 metų amžiaus, Mykolas Kleopas dirbdavo po 16 valandų per parą. Tuo laikotarpiu jis savarankiškai studijavo istoriją, įstatymdavystę ir Žečpospolitos literatūrą. „Beveik nėra lenkų autorių, – prisimena Oginskis, – nuo Zigmundo laikų rašiusių lotynų ar lenkų kalbomis, kurių aš nebūčiau skaitęs. Aš visa tai buvau priverstas studijuoti pats. Senųjų, kaip ir šiuolaikinių lenkų autorių kūrinių, kuriuos aš mėgau, skaitymas padėjo man geriau susipažinti su mano kalba ir pakankamai gerai ja rašyti... Laikotarpiu nuo 16 iki 19 metų aš išverčiau daug Horacijaus odžių ir laiškų, keletą Marcialo epigramų, Jungo „Keturias naktis“ ir Lakonibo „Komercijos pagrindų“ du tomus. Kadangi daugeliui išsireiškimų iki to laiko nebuvo lenkiškų atitikmenų, tai aš, kad vertimai būtų suprantami ir kad galėčiau pateikti apytikslius paaiškinimus, turėjau sukurti dar ir techninius terminus.“¹⁶ Tuo pat metu Mykolas Kleopas dirbo ir prie nedidelių tėvynės ekonomikos tyrinėjimų, kurie vėliau net buvo išspausdinti Varšuvoje. Savo autobiografiniame kūrinyje M. K. Oginskis apgalvina, kad daugelis jo naudingų samprotavimų šaliai, kuri po 12 metų dingo iš Europos žemėlapiu, pasirodė nereikalingi.

Jaunojo M. K. Oginskio darbštumą galima pavadinti tiesiog fenomenaliu. Jis susidorodavo su tokia daugybe pareigų, kad net sunku įsivaizduoti. Kai Mykolui Kleopui buvo vos 20 metų, jam tėvas patikėjo tvarkyti visų savo dvarų reikalus, pasilikęs savo žinioje tik tylų kampilį – Guzovo dvarą. Tuo metu M. K. Oginskis jau dalyvavo Seimo darbe, buvo vyriausybės finansų komisijos narys.

Labai daug nuoširdžių ir jaudinančių žodžių M. K. Oginskis skiria Ž. Rolay aukštoms moralinėms savybėms. „Per vienuolika metų, kuriuos aš praleidau su savo mokytoju, gulėdamas su juo viename kambaryje, aš niekada iš jo neišgirdau nė vieno blogo žodžio, jis niekada neduodavo pagrindo susibarti. Visada geras, švelnus, malonus, jis visada mane priimdavo geranoriškai ir, kai būdavo nepatenkintas manimi, aš labiau pergyvendavau dėl to, kad sudariau nemalonumų mokytojui, negu dėl to, ką padariau. Aš visada jį laikiau gerumo ir tobulybės, kokia tik gali būti apdovanotas žmogus, pavyzdžiu. Dievobaimingas, neapsimetinėjantis, nesiekiantis pasirodyti prieš kitus, labai išsilavinęs, tikras eruditas, niekada nežinojęs neapykantos ir keršto jausmo, jis turėjo malonumą nuolat padėti vargšams ir guosti nelaimingus. Jį vertino ir gerbė mano tėvai, mylėjo visi, kas gyveno mūsų namuose ir visi kaimo gyventojai, nes jis visada užstodavo ir advokataudavo tiems, kurie būdavo neteisčiai apkaltinti arba ateidavo prašyti pagalbos pas mokytoją [...]“¹⁷

Žanas Rolay dar mažą Mykolą Kleopą pripratino lankytis valstiečių namuose ir išmokė berniuką nesišalinti jų skurdaus gyvenimo, įteigė jam, kad valstiečiai – pati naudingiausia visuomenės dalis. „Neperžengdamas savo principų ribų, – rašo Oginskis, – mano namų mokytojas išugdė manyje laisvės idėjas, kurių pagrindas buvo krikščionybė, kuri kviečia mus į artimą žiūrėti kaip į brolių.“¹⁸

Tokiu būdu gėrio idealai ir žmogiškumas Mykolo Kleopo sąmonėje susiformavo jam esant dar labai jaunam. Dėka to visą savo gyvenimą, bet kuriomis aplinkybėmis, nesvarbu, kuo jis būtų ir kur būtų, M. K. Oginskis savo įvairiapusę patirtį talentus ir nepaprastą darbštumą skirdavo ne tam, kad susikrautų asmeninės šlovės, garbės aukurą, pinigų, o tam, kad tarnautų savo šaliai ir tėvynainiams.

Kai Ž. Rolay baigė Mykolo Kleopo mokymą, jis išvyko į Vieną aplankyti savo giminių. Po to jis grįžo ir toliau gyveno Guzove.

„Grįžęs jis mane sutiko jau išėjusį į visuomenę ir ten gerbia-

mą, – rašo Oginskis. – Tą pripažinimą man suteikė geras išsilavinimas ir nepriekaištinga reputacija, kuri iki pat šiol dar neišblėso. Aš jį keletą kartų nusivedžiau į Seimo posėdžius. Pirmą kartą čia jis išgirdo, kaip aš kalbu atsistojęs prieš publiką, ir džiaugsmo ašaros ėmė kauptis jo akyse. Aš jį dar daug kartų mačiau per 1794 m. sukilimą savo mamos namuose. Jis, matydamas, kad aš išvykstu atlikti pavojingos užduoties, verkė ir laimino mane.“¹⁹

Tikriausia, didelė laimė yra mokiniui sutikti tokį Mokytoją ir didžiulė laimė mokytojui, matyti tokius turtingus savo darbo vaisius, savo geriausių siekių išsipildymą Mokinio gyvenime ir darbuose.

Iki pat savo gyvenimo pabaigos M. K. Oginskis šiltai ir su meile prisimindavo Draugą ir Mokytoją. Po T. Kosciuškos sukilimo gyvendamas emigracijoje, jis negalėjo palydėti Ž. Rolay į paskutinąją jo kelionę. Būdamas 57 metų amžiaus, prieš išvykdamas į Italiją ir visam laikui palikdamas savo tėvynę, M. K. Oginskis savo sodyboje Zalesėje liepė ant akmens savo mokytojo garbei užrašyti kuklius žodžius: „Savo mokytojui Žanui Rolay dėkingas mokinys M. O. 1822.“ Norisi pasakyti, kad tai ne epitafija, o dėkingumas, lyg gyvam žmogui, bet tuo pat metu žodžiai į amžinybę.

Tikriausia pati didžiausia Ž. Rolui parodyta pagarba yra M. K. Oginskio memuarai „Mano biografija nuo vaikystės iki 1788 metų [...]“ Tų prisiminimų puslapiu išsaugoti ateinančioms kartoms – ne tik mums su jumis, bet ir tiems, kas gyvens po mūsų. Tai atsiminimai ir apie nepakartojamai talentingą ir intelektualią mokytojo asmenybę, apie nuostabias dvasines Ž. Rolay – Švietimo epochos žmogaus – savybes.

¹ Savo mokytojui Žanui Roley dėkingas mokinys M. O. 1822.

² Oginski M. K., „Moja biografija co vriemion moiego dietstva po 1788 g. – epohu, kogda načinajutsia moi „Memuary“, p. 6 [Rankraštis, rusiškai].

³ *Ten pat*, p. 2–3.

⁴ *Ten pat*, p. 7.

⁵ *Ten pat*, p. 3–4.

⁶ Zaluskiĭ A., „Vriemia i muzyka Mihaila Kleofasa Oginskogo“, Minsk, 1999, p. 36 [rusiškai].

⁷ Oginski M. K., „Moja biografija [...]“, p. 9.

⁸ *Ten pat*, p. 9.

⁹ *Ten pat*, p. 8.

¹⁰ *Ten pat*, p. 8.

¹¹ *Ten pat*, p. 10.

¹² *Ten pat*, p. 9.

¹³ *Ten pat*, p. 11–12.

¹⁴ *Ten pat*, p. 27–29.

¹⁵ *Ten pat*, p. 17.

¹⁶ *Ten pat*, p. 20–21.

¹⁷ *Ten pat*, p. 29.

¹⁸ *Ten pat*, p. 15.

¹⁹ *Ten pat*, p. 29–30.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI [rusų kalba]:

1. Oginski M. K., „Moja biografija co vriemion moiego dietstva po 1788 g. – epohu, kogda načinajutsia moi „Memuary“, s. 6 [Rankraštis].

2. Zaluskiĭ A., „Vriemia i muzyka Mihaila Kleofasa Oginskogo“, Minsk, 1999.

3. „Osnovy filosofii v voprosah i otvetah“, Rostov na Donu, 2002.

4. Piskunov A. „Istorija piedagogiki i obrazovaniĭa“, Moskva, 2005.

Iš rusų į lietuvių kalbą vertė Danutė Mukienė